

УДК373.3(477.87) «50/90»

Фізеші Октавія Йосипівна,
доктор педагогічних наук, доцент,

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ПОЧАТКОВА ШКОЛА ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА
РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ (50-90 РР.)

Процес приєднання закарпатських земель до Радянської України, який супроводжувався змінами в соціально-економічному, суспільно-політичному та культурному житті краю, зумовив перетворення в освітніх процесах, зокрема й у розвитку початкової школи. Після складного й суперечливого першого десятиліття перебування Закарпаття в складі Радянського Союзу, наступні десятиліття радянського періоду характеризуються відносно спокійною імплементацією радянської системи освіти в полікультурний простір Закарпаття. Планова економіка та партійна ідеологія позначилися й на освітніх документах, які в повному обсязі регламентували освітню діяльність на всіх її рівнях та в кожному регіоні, зокрема і в Закарпатті.

Ключові слова: початкова школа, освітнє законодавство, радянський період, Закарпаття.

Постановка проблеми. Процес приєднання закарпатських земель до Радянської України, який супроводжувався змінами в соціально-економічному, суспільно-політичному та культурному житті краю, зумовив перетворення в освітніх процесах, зокрема й у розвитку початкової школи. Особливо насиченими стали перетворення, які стосувалися організації, типології, зміни форм власності освітніх закладів, а також змісту освіти. Реформи початкової школи Закарпаття першого повоєнного десятиліття носили суперечливий характер, адже радянська система освіти була орієнтована на впровадження комуністичної освітньої моделі, яка кардинально відрізнялася від існуючої проєвропейської. Разом з тим, у радянський період спостерігалися й позитивні тенденції щодо розширення мережі шкіл, удосконалення матеріально-технічного забезпечення тощо. Планова економіка та партійна ідеологія позначилися й на освітніх документах, які в повному обсязі регламентували освітню діяльність на всіх її рівнях та в кожному регіоні, зокрема і в Закарпатті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія розвитку вітчизняних освітніх систем, у тому числі й освітніх реформ, аналізується в дослідженнях Л. Березівської, Л. Бондар, Л. Вовк, Т. Завгородньої, І. Зайченка, С. Золотухіної, О. Любара, Н. Побірченко, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін. Сучасні концептуальні підходи до реформування початкової школи досліджено в наукових розвідках В. Бондаря, О. Савченко, Н. Бібік, А. Цимбалару та ін. Розвиток освіти Закарпаття відображено у розвідках науковців краю: І. Гранчака, Д. Данилюка, В. Задорожного, В. Керечанина, Д. Худаніча (історичні передумови формування освітніх процесів); А. Бондаря, В. Гомонная, А. Ігната, М. Талапканича, В. Росула, П. Стрічика, Ч. Фединець, В. Химинця, П. Ходаніча (шкільництво в окремі хронологічні періоди) та ін. Особливості становлення та розвитку початкової освіти в школах Закарпаття в різні історичні періоди лише частково, за локальною проблематикою, відображено й у дисертаційних працях Г. Лемко, І. Мельник, О. Морозової, Г. Розлуцької, В. Росула, Г. Стефанюк. Питання щодо освітніх документів, які регламентували діяльність початкових шкіл Закарпаття радянського періоду в 50-90 рр., не було об'єктом наукових розвідок.

Мета статті: здійснити ретроспективний аналіз освітніх документів радянського періоду, які регламентували діяльність початкових шкіл Закарпаття.

Результати дослідження. У попередніх дослідженнях нами розглядалися питання, які стосувалися впливу соціально-економічних чинників на розвиток і становлення початкових шкіл у перші роки повоєнного періоду в Закарпатті [12], обґрунтування особливостей організаційно-педагогічного реформування початкової школи в процесі приєднання Закарпаття до Радянської України [11]. Після складного й суперечливого першого десятиліття перебування Закарпаття в складі Радянського Союзу, наступні десятиліття радянського періоду характеризуються відносно спокійною імплементацією радянської системи освіти в полікультурний простір Закарпаття.

Друга половина 50-х років ХХ століття ознаменована проведенням ряду реформ, що стали можливими після проведення

ХХ з'їзду КПРС у лютому 1956 року, й отримали назву «хрущовської відлиги», що передбачало ряд позитивних трансформаційних процесів: уповільнення русифікації, реабілітація жертв сталінських репресій, повернення до національних витоків. Все це не могло не відобразитися й на освітній сфері. Як наслідок, прийняття 24 грудня 1958 року Верховною Радою СРСР «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» [3], а Верховною Радою Української РСР 17 квітня 1959 року – «Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР». У статті 2 цього Закону передбачається перехід на обов'язкову восьмирічну освіту та окреслено основне завдання восьмирічної школи – «давати учням міцні основи загальноосвітніх та політехнічних знань, виховувати любов до праці та готовність до суспільно-корисної діяльності, здійснювати моральне, фізичне та естетичне виховання дітей» [3, с. 54].

У відповідності до цього закону всіма радянськими республіками були розроблені положення, які регламентували освітню діяльність восьмирічних шкіл. Так, в Українській РСР «Положення про восьмирічну школу» було затверджене 16 серпня 1960 року Радою Міністрів УРСР [6]. У цьому документі, окрім основних засад та цілей діяльності восьмирічної школи, було визначено окремі аспекти, які стосувалися початкової школи, зокрема:

– у невеликих населених пунктах зберігаються початкові школи в складі 1-4 класів, по закінченню яких діти повинні переводитися до 5 класу найближчої до населеного пункту восьмирічної або середньої школи, кількість учнів в одному класі не повинна перевищувати 40 осіб (п. 3);

– з метою здійснення обов'язкової восьмирічної освіти і створення належних умов для успішного навчання за кожною школою закріплюється свій район обслуговування й школа несе відповідальність за повноту охоплення школоповинних учнів; місцеві ради депутатів повинні організувати підвіз школярів, які проживають на відстані більше 3 км від школи; трестами громадського харчування та споживчої кооперації забезпечити обов'язкове «гаряче» харчування; за бажанням батьків при школах створити групи продовженого дня (п. 5) [6].

Вищезазначене «Положення про восьмирічну школу» регламентувало діяльність початкових шкіл у Закарпатті, а особливо актуальними були п. 3-5 для шкіл, які розташовувалися у віддалених гірських районах.

Наступним кроком у реформуванні школи, в тому числі й початкової, стало запровадження у 1954 році сумісного навчання хлопчиків і дівчаток у тих населених пунктах, де вони навчалися окремо (Наказ Міністра освіти Української РСР № 332 від 16 липня 1954 року) [14, арк. 19-21]. Варто наголосити, що у закарпатських початкових школах дорадянського періоду навчання хлопчиків і дівчаток завжди було сумісним, хоча спостерігалася нерівність гендерного складу, адже хлопчиків у початкових школах традиційно було більше, ніж дівчаток.

Помітним явищем у реформуванні освіти стала поява нового типу шкіл згідно з Розпорядженням Ради Міністрів

Української РСР № 171-р від 7 березня 1956 р. та Наказом Міністерства освіти Української РСР № 131 від 12 березня 1956 р. «Про організацію груп продовженого перебування учнів у школі» [15, арк. 12-13] – шкільні з групами продовженого дня, в яких забезпечувалося перебування дітей, що не були забезпечені доглядом в позанавчальний час. Міністерством освіти УРСР було розроблено «Положення про спеціальні групи продовженого перебування учнів у школах міст Києва, Севастополя та обласних центрів Української РСР» [15, арк. 14-16], яким визначалося цілі створення таких груп, порядок їх комплектування (в першу чергу приймалися діти матерів-одиначок), кількість учнів у групі (25-30 чоловік), про особливості організації режиму роботи групи (підготовка домашніх завдань, прогулянки, ігри, позакласне читання та ін.), проведення виховної роботи (здійснюється вихователем групи), оплата праці вихователя та за утримання учнів (витрати по оплаті праці вихователя, згідно з інструкцією з оплати праці, покривають батьки, плата батьків за утримання дітей вносилась на поточний рахунок школи до «спецфонду»), приміщення та обладнання, участь батьківського комітету школи в роботі групи, порядок здійснення контролю та керівництва групою продовженого перебування дітей у школі. Такі школи виникли спочатку у великих містах для учнів I-IV класів і були, на думку І.В. Зайченка, «досить перспективним типом шкіл» [2, с. 786]. У Закарпатті групи продовженого дня активно розпочали діяти упродовж 1963 – 1968 рр., коли в області було відкрито 96 таких груп.

З метою покращення стану освіти в сільській місцевості у 1973 р. Центральним Комітетом КПРС та Радою Міністрів СРСР була прийнята Постанова «Про заходи подальшого поліпшення умов роботи сільської загальноосвітньої школи» [9]. У відповідності до цієї Постанови, передбачалися конкретні заходи щодо подальшого розвитку шкільної освіти на селі, спрямовані на зміцнення навчально-матеріальної бази шкіл, забезпечення їх кваліфікованими педагогічними кадрами, підвищення рівня навчання і виховання молоді в сільських школах. Задля цього вважалося за доцільне побудувати в кожному радгоспі і великому колгоспі середню загальноосвітню школу. Для сільських вчителів, згідно з цією постановою, передбачалися додаткові пільги на отримання кредитів під будівництво житлових будинків, відстрочка від призову на дійсну військову службу вчителям з вищою педагогічною освітою після закінчення вузу на весь період їх роботи в сільській школі, придбання харчових продуктів за закупівельними цінами тощо.

Важливим у розвитку освіти та шкільництва в Українській РСР стало прийняття та введення в дію з 1 жовтня 1974 року Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про народну освіту» у відповідності до Постанови Верховної Ради Української РСР від 28 червня 1974 року № 2779-VIII [4]. Законом «Про народну освіту» впроваджується загальна обов'язкова середня освіта молоді, яка є «однією з найважливіших умов соціально-політичного і економічного розвитку нашого суспільства на шляху до комунізму, зростання соціалістичної свідомості і культури трудящих» (ст. 21). Закон передбачає трирічний термін навчання в початковій школі (ст. 27), а для учнів, які навчатимуться нерідною мовою, і дітей, які не виховуються в дитячих дошкільних закладах, у школах організуються підготовчі класи (ст. 30), з метою розширення громадського виховання, створення сприятливіших умов для всебічного розвитку учнів і надання допомоги сім'ї в їх вихованні створюються при наявності навчально-матеріальної бази загальноосвітні школи з продовженим днем або групи продовженого дня (ст. 31). Загалом цей закон узагальнював зміст попередніх урядових постанов та регламентував основні напрями діяльності в сфері загальної середньої освіти на наступні роки.

Отож, мета відкриття підготовчих класів для шкіл з національними мовами навчання полягала «в прикладах, знайомих дітям із оточуючої життя, учитель покаже заботу Комуністической партії и советского государства о детях, о благе советских людей» [18, арк. 3]. Також упродовж навчального року у підготовчому класі проводилася робота з розвитку мовлення –

рідного та російської мови. На навчально-виховну роботу відводиться 33 навчальних тижнів, або 794 річні години (24 год на тиждень) в межах таких предметів, як «Рідна мова», «Російська мова», «Математика», «Образотворче мистецтво», «Фізична культура», «Співи і музика», «Трудове навчання». Щодня проводиться по чотири уроки тривалістю 35 хвилин. Оцінювання навчальних досягнень – словесне, домашні завдання не задаються [18, арк. 4–5].

22 грудня 1977 року Центральним Комітетом КПРС та Радою Міністрів СРСР була прийнята постанова № 1111 «Про подальше удосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовку їх до праці» [8]. Постановою визначається мета та завдання загальноосвітньої школи, а саме: «головним завданням загальноосвітньої школи є послідовне втілення в життя рішень XXV з'їзду КПРС і положень нової Конституції СРСР про розвиток загальної обов'язкової середньої освіти, подальшому вдосконаленні навчально-виховного процесу, з тим щоб забезпечити підготовку всебічно розвинених будівників комуністичного суспільства» [8]. Чи не вперше з усіх вищевведених документів, у даній постанові йдеться не тільки про всесторонній розвиток особистості, але й про розвиток її пізнавальних сил та здібностей, формування навичок самостійної роботи, тобто документом передбачається створення всіх необхідних умов, «щоб кожен урок сприяв розвитку пізнавальних інтересів учнів і придбання ними навичок самостійного поповнення знань» [8].

Серед важливих документів, які регламентували освітні процеси 80-их років XX століття, стала Постанова Верховної Ради СРСР від 12 квітня 1984 року «Про основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи» [7]. Цією Постановою здійснюється перехід на одинадцятирічний термін навчання, з них – термін навчання у початковій школі становить чотири роки. Навчання дітей у початковій школі пропонується починати з 6-річного віку. Такий перехід зумовлений підготовленістю розвитку системи дошкільного виховання, яке охоплює абсолютну більшість дітей країни. Документом пропонується перехід до навчання в школі дітей 6-річного віку здійснювати поступово, починаючи з 1986 року, в міру створення додаткових учнівських місць, підготовки вчительських кадрів, з урахуванням бажання батьків, рівня розвитку дітей, місцевих умов. Згідно з цим документом, у Радянському Союзі одночасно могли діяти початкові школи як із трирічним, так і чотирирічним терміном навчання. На рівні районних відділів народної освіти в Закарпатській області було ініційовано проведення упродовж першого півріччя 1986 – 1987 навчального року конференцій за книгою Ш. Амонашвілі «Здоров'я, діти!» щодо досвіду організації навчального процесу для дітей шестирічного віку.

Позитивним зрушенням у реформуванні початкової освіти вважаємо розроблення та реалізацію цільової комплексної програми «Початкові класи», що визначала пріоритетні завдання початкової освіти на 1981 – 1985 рр., а саме: розгортання мережі підготовчих класів; здійснення дослідження щодо реструктуризації навчального тижня, запровадження навчання дітей з шестирічного віку; підвищення якості навчання, виховання і розвитку учнів початкових класів тощо [10, с.11].

Реалізація цільової програми «Початкові класи» здійснювалася й на базі шкіл Закарпатської області. Зокрема, Закарпатським обласним відділом народної освіти був виданий наказ № 148 від 23 березня 1984 року «Про роботу початкових класів загальноосвітніх шкіл В. Березнянського району щодо виконання комплексної програми «Початкові класи» [16, арк. 160-164]. На виконання цього наказу в школах Великоберезнянського району «зміцнено навчально-матеріальну базу для початкового навчання. У значній кількості шкіл створено класи-кабінети, кімнати для трудового навчання, спальні та ігрові кімнати, обладнуються спортивно-ігрові майданчики та ін.» [16, арк. 160]. Обов'язковою умовою подальшої реалізації даного наказу стали: підвищення рівня інспекторського та внутрішкільного контролю і

керівництва за станом навчально-виховної роботи в початкових класах, за навчальним навантаженням учнів, подальше вдосконалення матеріально-технічної бази, зокрема забезпечення шкіл методичною літературою, технічними засобами навчання та унаочненням, обладнання спортивних майданчиків, покращення умов праці і побуту вчителів. У відповідності до вищезазначеної постанови, важливим кроком у розбудові освітніх закладів Закарпаття стало створення необхідних умов для задоволення потреб навчання школярів з шестирічного віку. Безумовно, що організація навчального й виховного процесу з такою категорією учнів потребує відповідних матеріально-технічних умов, методичного забезпечення та фахової підготовки вчителів: «В Ужгороді, Мукачеві, Воловецькому, Ужгородському, Мукачівському, Хустському районах створено ряд опорних шкіл, підготовлено до роботи вчителів. ...Хороші умови для дітей-шестиліток створено у В. Лазівській, Чопській № 1, Коритнянській, Середнянській середніх школах, а також П. Комарівській, Дубрівській, Соломонівській восьмирічних школах» [1, с. 62-63].

Процес перебудови радянської системи, що розпочався 1985 р., позначився демократизацією в усіх сферах життя, в тому числі й у сфері освіти. Із приходом до влади С.М. Горбачова був проголошений курс на прискорення соціально-економічного розвитку, на формування нового типу мислення, в якому пріоритетними є загальнолюдські цінності, що вже само по собі суперечило загальній комуністичній ідеології. Таким чином, у сфері освіти цей період характеризується поверненням української освіти до витоків народної педагогіки, широкого впровадження набувають гуманістичні ідеї виховання В.О. Сухомлинського та ін. Відділи народної освіти Закарпатської області разом із педагогічними колективами шкіл та дошкільних закладів продовжували роботу по підготовці до переходу на навчання дітей з шестирічного віку. Так, у 1985 – 1986 навчальному році підготовчими класами у Закарпатській області було охоплено 10,9 тис. дітей шестилітнього віку, у 1986 – 1987 навчальному році планувалось залучити до навчання 14, 4 тис. шестирічок [17, арк. 87], а у «1987 – 1988 навчальному році в Закарпатській області у перший клас вступило сімнадцять тисяч дітей шестилітнього віку» [1, с. 62].

Разом із тим, у закарпатських школах все ще залишалося багато проблем щодо реалізації завдань реформування початкової освіти та завдань цільової комплексної програми. Так, наприклад, не у всіх школах була створена відповідна матеріально-технічна база: «В ряді шкіл Тячівського, Іршавського, Виноградівського та Берегівського районів, – зазначається у Звіті про роботу відділів народної освіти області по створенню організаційно-педагогічних умов для переходу на навчання дітей шестирічного віку за 1986 рік, – відсутні ігрові та спальні кімнати. Для 59 класів, що працюють у школах Рахівського району, створено всього 12 спалень та ігрових кімнат» [17, арк. 87].

Щодо національних шкіл, то і тут провадилася робота з реалізації програм реформування початкової освіти – «вже декілька років працюють підготовчі класи в школах з молдавською мовою навчання Рахівського та Тячівського районів, однак необхідних умов для них не створено» [17, арк. 87], особливої уваги потребували заходи з методичної підготовки вчителів, а саме – ознайомлення їх зі специфікою роботи таких шкіл, навчальними програмами, методикою проведення навчально-виховної роботи та роботи з батьками. Знаковим стало прийняття Верховною Радою

УРСР 28 жовтня 1989 року «Закону про мови в УРСР» [5], оскільки його прийняття спричинило відкриття додаткових 104 шкіл з українською мовою навчання, понад 500 україномовних класів у школах з російською мовою навчання, створення класів з поглибленим вивченням української мови та літератури, української історії та культури. Що стосується освіти Закарпаття, то реальні досягнення в реалізації концептуальних засад цього Закону були помітні тільки після здобуття Україною незалежності. Після прийняття Верховною Радою України 16 липня 1990 року «Декларації про державний суверенітет України» в сфері освіти відбулися по-справжньому кардинальні зміни, як-от: відкрито й відновлено 367 шкіл з українською мовою навчання, зросла мережа україномовних класів у школах з російською мовою навчання; збільшено кількість годин на вивчення української мови та літератури; введено вивчення української мови в національних неукраїнських школах; розроблено концепцію педагогіки народознавства; розроблено та введено до варіативної частини навчальних планів курсів «Народознавство», «Рідний край тощо» [2, с. 857].

На завершення огляду розвитку початкових шкіл Закарпаття радянського періоду у світлі освітніх реформ, що відбувалися впродовж 1944 – 1990 рр., та на підставі статистичних даних архівних джерел, розвиток початкової школи Закарпаття станом на 1 вересня 1991 року досяг таких показників:

- загальне число шкіл, в яких учні здобувають початкову освіту, становить 692 школи, з них міських – 133, сільських – 559;
- кількість початкових класів та класів-комплексів становить – 4.409, з них міських – 1.249, сільських – 3.160;
- кількість учнів початкових класів становить – 81.882, з них міських – 31.207, сільських – 50.675;
- кількість учнів початкових шкіл, які відвідують групи продовженого дня становить – 44.390 учнів, з них міських – 14.459, сільських – 29.931 [13].

Отже, як бачимо, за роки радянської влади у початковій освіті відбулося чимало змін, зокрема це стосується охоплення навчанням усіх дітей школоповинного віку, будівництво шкіл, покращення матеріально-технічної бази. Особливої ваги набув розвиток шкіл у сільській та гірській місцевості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Діяльність початкових шкіл у Закарпатті радянського періоду визначалася освітніми законами, постановами, положеннями (Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959), Положення «Про восьмирічну школу» (1960), Постанова «Про заходи подальшого поліпшення умов роботи сільської загальноосвітньої школи» (1973), Закон УРСР «Про народну освіту» (1974)), які регламентували терміни навчання в початковій школі, їх організацію та управління, мову навчання, зміст освіти тощо. Освітні закони радянського періоду характеризувалися надмірною заідеологізованістю, проте мали ряд позитивних сторін, які, в першу чергу, стосувалися організації діяльності початкових шкіл у гірських та віддалених районах області, впровадження цільової комплексної програми «Початкові класи», зміцнення матеріально-технічної бази тощо. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні проблем становлення початкової освіти на Закарпатті наприкінці ХХ століття.

Список використаних джерел

1. Гомоннай В.В. Народна освіта Радянського Закарпаття / В.В.Гомоннай. – К. – Ужгород: Радянська школа, 1988. – 168с.
2. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні / І.В.Зайченко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 1032 с.
3. Закон СССР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР». 24 декабря 1958 г. // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сб. документов. 1917–1973 гг./Сост. А. Абакумов и др. - М.: Педагогика, 1974. - С.53 - 61.
4. Закон УССР «Про народну освіту». Постанова Верховної Ради УРСР. - № 2778-VIII. - 28 червня 1974року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T742778.html.
5. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки Про мови в Українській РСР. Постанова Верховної Ради Української РСР. – № 8313-XII. – 28 жовтня 1989 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T831200.html.

6. Положення про восьмирічну школу // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1960. – № 17/18 – С. 2 – 10.
7. Постановление ВС СССР «Об основных направлениях реформы общеобразовательной и профессиональной школы». – 12 апреля 1984 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/social_history_pedagogic/official_documents/Postanovl_O_reforme_school_1984.pdf.
8. Постановление ЦК КПСС и СМ СССР «О дальнейшем совершенствовании процесса обучения и воспитания учащихся системы профессионально-технического образования». – № 793. – 30 августа 1977 г. // Левоневский Валерий Станиславович [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss4124.htm>.
9. Постановление ЦК КПСС и СМ СССР «О мерах по дальнейшему улучшению условий работы сельской общеобразовательной школы». – № 471. – 02 июня 1973 г. // Левоневский Валерий Станиславович [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss4647.htm>.
10. Про роботу початкових класів загальноосвітніх шкіл республіки щодо підвищення якості навчання, комуністичного виховання і розвитку учнів // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1983. – № 7. – С. 3 – 23.
11. Фізеші О.Й. Організаційно-педагогічне реформування початкової школи в процесі приєднання Закарпаття до Радянської України / О.Й. Фізеші // Наука і освіта. – Одеса, 2017. – №4. – 188 с. – С.172-180.
12. Фізеші О.Й. Соціально-економічні чинники становлення початкової школи Закарпаття: повоєнний період / О.Й. Фізеші // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 1(5) 2017. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. – 218 с. – С.43-47.
13. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), Ф. 165, оп. 6, спр.1724 (Зведені статистичні звіти денних загальноосвітніх шкіл на початок 1991 – 1992 навчального року (форма №76-рик)). – 17 арк.
14. ДАЗО, Ф. Р-165, оп. 2, спр. 633 (Накази по міністерству освіти УРСР. Том II). – 76 арк.
15. ДАЗО, Ф. Р-165, оп. 2, спр. 902 (Накази Міністерства освіти УРСР за 1956 рік. Том I). – 97 арк.
16. ДАЗО, Ф. Р-165, оп. 6, спр. 1307 (Прикази по основной деятельности за 1984 год). – 172 арк.
17. ДАЗО, Ф. Р-165, оп. 6, спр. 1440 (Прикази по основной деятельности. Том II). – 100 арк.
18. Центральний Державний архів органів влади, м. Київ, Ф. 166, оп. 15, спр. 9064 (Програми для підготовчих класів шкіл з молдавською, угорською та польською мовами, 1980 р.). – 73 арк.

Процесс присоединения закарпатских земель к Советской Украине, который сопровождался изменениями в социально-экономической, общественно-политической и культурной жизни края, обусловил преобразования в образовательных процессах, в том числе и в развитии начальной школы. После сложного и противоречивого первого десятилетия пребывания Закарпатья в составе Советского Союза, последующие десятилетия советского периода характеризуются относительно спокойной имплементацией советской системы образования в поликультурное пространство Закарпатья. Плановая экономика и партийная идеология отразилась и на образовательных документах, которые в полном объеме регламентировали образовательную деятельность на всех ее уровнях и в каждом регионе, в частности в Закарпатье.

Ключевые слова: начальная школа, образовательное законодательство, советский период, Закарпатье.

The second half of the 50th years of the XX century, after a complex and controversial first-decade stay of the Transcarpathia in the Soviet Union is characterized by the relatively quiet implementation of the Soviet education system. This period was marked by a series of reforms that they got the name «Khrushchev thaw», these reforms envisaged implementation of the positive transformation processes. In accordance with the law «On Strengthening of the School's Relationship with Life and Further Development of the System of Public Education in the Ukrainian SSR» (1959), all the Soviet republics have developed «Regulations about the Eight-Year School» (1960). By the Decree «On Measures to Further Improve of the Working Conditions of the Village Secondary School» (1973) the events were foreseen on the development of school education in the countryside, these measures were aimed at strengthening of the educational and material base of the schools, providing of them with skilled pedagogical personnel. For the rural teachers were foreseen additional privileges for loans for building houses, to the teachers with higher pedagogical education after their graduation the deferment from the call for a valid military service was provided for the whole period of their work in a rural school, such teachers had the right to buy food at purchasing prices, and so on. The law «About the Public Education» (1974) has introduced the general compulsory secondary education for youth, this law provides for a three-year study term in the primary school, and for pupils who will study in non-native language and for children who are not educated in preschool institutions, preparatory classes were organized. The Resolution «On the Main Directions of the Reform of the General Education and Vocational School» (1984) had carried out the transition to an eleven-year term of study, the term of study in the primary school was four years. It was suggested to teach the children at the primary school from the age of 6 years. The educational laws of the Soviet period, which regulated the terms of study in the primary school, the organization and management of the primary school, which regulated the language of instruction, the content of education, etc. were too ideological, but had a number of positive aspects which primarily concerned the organization of the activity of the primary schools in the mountainous and remote areas of the region. They introduced the target comprehensive programs «The Primary Classes», were aimed at strengthening of the material and technical base, etc.

Key words: primary school, educational legislation, the Soviet period, Transcarpathia.

УДК 373.5-051(477)

Ходанич Лідія Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Ужгород

ВЧИТЕЛЬ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

В статті узагальнено чинники впливу євроінтеграції на професійний портрет педагога сучасної України. Окреслено залежність між змінами ціннісних орієнтирів у суспільстві та змістом і формою професійної діяльності вчителя, доведено, що значної результативності вчителя буде досягнуто за умови поєднання компетентнісного підходу, ідей гуманізму, демократизму та інтелектуально-духовної педагогіки. Отримані результати дають можливість вибудувати психолого-педагогічну модель сучасного вчителя в Україні на національно-культурному підґрунті

Ключові слова: учитель, цивілізаційні виклики, євроінтеграція, європейські цінності, криза уявлень, падіння авторитетів.